

MITTEFORMAALSE JA INFORMAALSE ÕPPE VALIDEERIMINE NORRAS - KOMPETENTsusREFORM

Sissejuhatus

Mitteformaalse ja informaalse õppe valideerimise käivitamiseks Norras algatas riigi valitsus hariduspoliitilise 3-aastase kestvusega projekti nimega *Kompetentsusreform* (norra keeles *realkompetanse reform*). Mõiste *realkompetanse* vaste eesti keeles on tegelik kompetents, inimese kogu kompetents, mis hõlmab tema kõiki teadmisi ja oskusi, sõltumata nende omandamise viisist. Tegelik kompetents on saadud formaalharidusest, tööelust, vabatahtlikust tööst, osalemisest mistahes moel ühiskondlikus elus, perekonnaelust jne.

3 aasta jooksul toimunud projekti eesmärgiks oli luua riiklik süsteem täiskasvanute mitteformaalse ja informaalse õppe identifitseerimiseks, dokumenteerimiseks ja kinnitamiseks (need kolm tegevust kokku tähendavad antud kontekstis valideerimist), mida aktsepteeriksid nii haridussüsteem kui tööandjad.

Miks seda vaja on?

Norras aastail 1999 – 2002 läbiviidud kompetentsusreformi mõte oli väärtustada iga inimese tegelikku kompetentsi, hinnates ja dokumenteerides lisaks tema formaalsele kompetentsile ka mitteformaalset. Sel moel said vähem koolis käinud inimesed juurde enesekindlust ja paremad väljavaated toimetulekuks kiiresti muutuvast töö- ja ühiskondlikus elus. Vajadus taoliseks reformiks tekkis seetõttu, et paljudel töötavatel inimestel puudus formaalne haridus, aga oli olemas pikk töö- ja elukogemus. Nende uuesti formaalharidusse suunamine oleks olnud kallis ja inimeste endi poolt mittesoovitatav. Samas vajasis nende tööoskused värskendamist ning ka sobiliku jätkukoolituse planeerimiseks oli tarvis teada saada inimeste tegelikku teadmiste taset. Vananevas ühiskonnas vajatakse kõiki töötajaid ja osade inimeste tööturul väljatõrjumine nende väheste oskuste tõttu oleks majandusele ja ühiskonnale kahjulik. Olukorras, kus tööelus toimuvad kiired tehnoloogilised muutused, kasvab vajadus tööelu ja õppimise ühildamiseks ning töötajatele õppimisvõimaluste loomiseks töökohal.

Isiklikul tasandil andis mitteformaalse kompetentsi lisamine formaalsele suurema enesekindluse, põhjuse küsida kõrgemat palka, selgemaid ja põhjendatud liikumisi karjääriredelil ja tööelus laiemalt. Reform hõlmas kogu elukestva õppe valdkonda ja tegi elukestva õppe sisu inimestele mõistetavamaks, kuna väärtustas igasugust õppimist, mis inimese elus aset on leidnud ja leiab. Haridussüsteemi jaoks oli ühelt poolt majanduslikult kasulik kokkuvõtte kursuste lühendamise juba olemasolevate kompetentside hindamise põhjal, teisalt aga suurenesid kulutused paindlikemate õppevormide käivitamisel. Teadvustati, et kompetentsusreform on pikaajaline protsess, mis ei lõpe projekti lõppemisega ning selle reformi kogu mõju avaldub pikema aja jooksul.

Survegrupina töötajatele paremate hariduse saamise võimaluste loomiseks toimisid nii tööandjate kui töövõtjate esindusorganisatsioonid, kes mõistsid, et kompetentsema tööjõu olemasolu tagab majanduse kiirema arengu ning soodustab töötajate edukat toimetulekut tööturul. Haridustaseme kasvuga väheneb töötus ja tõuseb inimeste elukvaliteet.

Reformi sihtrühmaks olid kõik täiskasvanud Norras elavad inimesed (sündinud peale 1978. aastat), nii töötavad kui ka mittetöötavad. Suure huvigrupi moodustasid immigrandid, kes olid omandanud professionaalsed oskused oma kodumaal, kuid kes ei suutnud seda Norras dokumentaalselt tõestada. Läbides hindamisprotsessi, said nad vastavad dokumendid ning seega võimaluse parandada oma positsiooni tööturul. Reformi tegevuskavas rõhutati iga inimese õigust parematele võimalustele oma kompetentsi arendamisel, sõltumata tema varasemast haridusest, soost, rassist, päritolust või elukohast.

Kompetentsusreform võimaldas pooliku formaalse hariduskäiguga täiskasvanuil saada oma mitteformaalse kompetentsi valideerimise abiga (ja vajadusel täiendavalt juurde õppides) ametitunnistus, kesk- või kõrgharidus täismahus õppekava ja formaalseid kontrollimeetodeid läbimata. Pädevad hindajad testisid inimese olemasolevaid teadmisi, võrdlesid neid vastava õppekava nõuetega, nõustasid jätkukoolituse osas ning väljastasid riiklikult aktsepteeritava dokumendi hinnatud tulemuste kohta. Täiskasvanutele kohandatud õppekavad olid paindlikumad, võimaldasid õppida tööst vabal ajal, iseseisvalt või grupis mentori juhendamisel, kasutada virtuaalset õppekeskkonda, alustada õpet inimesele sobival ajal ning mitte sooritada põhjalikke eksameid, mida nõutakse formaalharidussüsteemis.

Reformi sisu

Kompetentsusreformi eelduseks olid 1990ndail aastail Norras ellu viidud hariduspoliitilised otsused ja seadused, mis andsid täiskasvanuile õiguse saada tasuta keskkooli, kombineerida tööd ja õpet, saada arvestada oma töökogemust formaalhariduse osana jne. Seega oli kompetentsusreformi käivitamine asja loogiline jätk. Selle riikliku hariduspoliitilise projekti planeerimises, läbiviimises ja hindamises osalesid mitmed ministriumid, haridussüsteem, täiskasvanuharidusega tegelevad organisatsioonid, sotsiaalpartnerid, vabatahtliku liikumise organisatsioonid ja kaugõppega tegelevad institutsioonid.

Riikliku süsteemi loomisel jagati kohustused ja vastutus valideerimise usaldusvääruse ja seaduslikkuse osas järgmiste struktuuride vahel: tööandjad, kolmanda sektori organisatsioonid ja maakondlikud täiskasvanuhariduse keskused koostöös keskkoolidega ning kõrgkoolid. Väga oluliseks peeti inimeste nõustamist ja info levitamist kõikvõimalike kanalite kaudu kogu kompetentsusreformi ja selle poolt üksikisikule pakutavate võimaluste kohta nii karjääriplaneerimises, täiendkoolituses kui oma kompetentside hindamise ja dokumenteerimise osas.

Riikliku kompetentsuse hindamise süsteemi tähtsamad valdkonnad olid alljärgnevad:

- Mitteformaalne õpe töökohal
- Mitteformaalne õpe vabatahtlikus sektoris
- Mitteformaalse õppe hindamise meetodid, sealhulgas kutseoskuste testimine
- Mitteformaalse õppe hindamine keskkooli nõuete suhtes
- Seadusandluse kohandamine reformi paremaks toimimiseks
- Kõrgharidusele ligipääsu võimaldamine mitteformaalse õppe tulemusi arvestades.

Kõigis valdkondades algatati valdkondlikke projekte, mis keskendusid just sellele sektorile sobilike hindamismeetodite väljatöötamisele. Näiteks arendati välja kutseoskuste testimise meetod pikka aega oma erialal töötanud inimestele, kel puudus formaalne haridus. Samuti

töötati välja hulgaliselt standarddokumente, mis hõlbustasid hindajate tööd. Need dokumendid sobivad kasutamiseks ka Euroopa Liidu tööturul.

Projekti läbiviimise eest vastutas Norra Haridus- ja Teadusministeerium, otsese arendamisega tegeles Norra Täiskasvanuhariduse Instituut (VOX). Riigieelarvest finantseeriti 1999-2002. aasta tegevusi 64 miljoni NOK (8,7 milj EUR) ulatuses, millele lisandusid kohalikud projektid oma rahastajatega. 2004. aastaks oli projekti kogumaht kasvanud 310 miljoni NOK-ni.

2001. aasta lõpuks oli 24 000 inimest testinud oma mitteformaalset õpet. 150-st erinevast ettevõttest osales 6000 inimest oma tööalase õpikogemuse valideerimises, kolmandast sektorist osales 13 organisatsiooni 500 inimesega, 15 000 inimest said mitteformaalse õppe tulemuste põhjal tunnustatud kutsehariduse, 600 inimest keskhariduse ning 2600 inimesel oli 2001. aastal võimalus alustada kõrgkooliõpinguid dokumenteeritud mitteformaalse õpikogemuse põhjal.

Hinnanguliselt 30 - 50 000 inimest on reformi käigus saanud nõustamist ja koolitust oma tegeliku kompetentsuse valideerimisel. Üle poole neist on saanud formaalse kvalifikatsioonitunnistuse kesk- või kõrghariduse tasemel.

Tulemused

Esimesed tulemused kolmeaastasest reformist näitasid, et protsessi käivitamine läks valdkonniti erinevalt. Tulemused olid oodatust nõrgemad keskhariduse tunnustamise taotlemisel, aga huvi oli suur mitteformaalse kogemuse abil kõrgkooli õppima minekuks ja õppe ning tööelu ühildamiseks. Kasvas raamatukogude kui õpikeskkonna kasutamine. Kuna Norras on praegu tööpuudus madal, siis on ka see üheks põhjuseks, et hariduse omandamise vastu on huvi suhteliselt väiksem.

Oluliseks produktiks on töö käigus väljaarendatud meetodid ja kompetentside kirjeldamise viisid: põhjalikud nn kompetentsuse mapid, laiendatud CV-d, keeleoskuse testid, kutseoskuste testimise praktikad, tööoskuste kirjeldamise viisid, meetodikad hindajaile intervjuude läbiviimiseks jne. Rõhk mitteformaalsete kompetentside tunnustamise käigus on just protsessil, mille käigus need kompetentsid välja selgitatakse. Protsess ei tohi olla nagu eksam, kus kontrollitakse inimese teadmisi, vaid kahepoolne ja inimest toetav oskuste analüüs. Siin on väga oluline roll just nõustaja-hindaja tööoskustel.

Väga tähtsaks tulemuseks peetakse koostöö tugevnemist erinevate hariduse ja tööturuinstitutsioonide vahel, mis siiani oli suhteliselt nõrk. Kuna hindamismeetodeid töötatakse välja erinevates organisatsioonides, vajavad need ühtlustamist ning standardiseerimist, et hindamistulemus oleks võimalikult objektiivne. Just hea meetodika, hindajate koolituse ja nõustamise ning infolevi valdkonnas nähakse vajadust oma tegevust edasi arendada. Projekti läbiviijad jätkavad oma tegevust ja nad ei oodanudki reformilt väga kiireid ja otseselt mõõdetavaid tulemusi.

Kuna kompetentsusreformi olid kaasatud väga erinevad asjast huvitatud organisatsioonid (haridusvaldkond, tööandjad, töövõtjad, ministeeriumid), aitas see kaasa vastastikusele usaldusele ja ühistöö tulemuste aktsepteeritavusele kogu ühiskonnas. Tekkis hulgaliselt toimivaid võrgustikke erinevate organisatsioonide vahel, kus mitteformaalses õhkkonnas toimus ideede ja kogemuste vahetus ning arutelu hindamismeetodite üle. Taoline

sektoriteülene koostöö aitas kaasa kasulike kogemuste laiemale levikule. Seda peetakse oluliseks eelduseks oma tegevuse jätkusuutlikkusele.

Kokkuvõte

Norras on kogu haridussüsteemi tegevus fokuseeritud elukestvate õppele. Ka Euroopa Liidu Lissaboni memorandum elukestva õppe kohta põhineb suuresti Norra kompetentsusreformi kogemusel. Kuna elukestva õppe strateegia tegelikku rakendamist peetakse Euroopa hariduspoliitikas väga tähtsaks vahendiks Euroopa Liidu konkurentsivõimelisuse kasvatamisel, on inimeste tegeliku kompetentsuse dokumenteerimine ja tunnustamine üks oluline osa selles protsessis. Kõigil soovijail peab olema võimalus konkureerida tööturul oma tegelike tunnustatud ja dokumenteeritud oskuste põhjal.

Kirjutis põhineb Norra Täiskasvanuhariduse Instituudis kuulnud ettekandel ning saadud kirjalikel materjalidel.

ACADEMIA projekt oli väga suureks abiks selle teemaga põhjalikumaks tutvumiseks. Oleks tore, kui sellel vahetusprojektil oleks pikk-pikk iga!

Kasulikud infoallikad

The Competence Reform, Utdannings-og Forskningsdepartementet, Publ. No F-4167 E
Validation of non-formal and informal learning in Norway. The realkompetanse project, VOX, Publ. No F-4137 E

www.vox.no

www.norden.org/publ